

are performing their professional duties. Mass media shape people's opinions and views, as well as ensuring that politicians, managers, enforcement bodies perform their duties in a diligent way and do not violate the legislation. However, while gathering information, journalists face opposition and pressure from the authorities. There exists political censorship, certain provisions of the existing laws are outdated or inconsistent. In the today's context, despite regulations of domestic and international laws, mass media have some problems associated with realization of the journalistic freedom and right to information. There is a dangerous situation in Ukraine with ensuring fundamental rights and freedoms of citizens to receive complete and unprejudiced information and ensuring rights of journalists for a free performance of their professional duties without any external pressure.

Keywords: Ukraine's laws, journalists' rights, professional activities of journalists, pressure on the media, political censorship.

Адреса для листування: Roma_cccp-92@ukr.net

УДК 070(477) "20"

Сергій Хомінський – кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент кафедри соціальних комунікацій
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Протест у сучасній українській журналістиці

У статті наведено та проаналізовано форми протесту, до яких вдавалися українські журналісти, або ж які мали місце на шпальтах чи в ефірі українських ЗМК (ЗМІ). Зроблено спробу систематизувати зібраний фактаж, а також дати йому оцінку з позицій додержання чи недодержання журналістських стандартів. Запропоновано власну оцінку наведеним протестним вчинкам, зокрема через призму причин, які спонукали людей до цих вчинків. Окреслено подальші перспективи дослідження запропонованої теми.

Ключові слова: журналістика, ЗМК (ЗМІ), цензура, протест.

Постановка наукової проблеми та її значення. В окремі періоди доби Незалежності України, історичні обставини склалися не на користь вільного розвитку журналістики та додержання громадянських свобод загалом. Тож траплялося, що журналісти (або інші люди, які мали доступ до поширення інформації через ЗМК (ЗМІ)) вдавалися до протестних форм демонстрації своєї громадянської позиції. Тобто відносно відкрито демонстрували свою реакцію на суспільну ситуацію – що їй прийнято розуміти під протестом. Відтак постає проблема вивчення цього феномену з позицій журналістикознавства.

Аналіз досліджень проблеми. Проблема гострої незгоди людини з несправедливістю у державі з подальшою трансляцією своєї позиції через ЗМК (ЗМІ) частково вивчається в межах досліджень з історії журналістики та психології журналістської творчості. Водночас, нинішня ситуація вимагає глибшого вивчення феномену протесту в журналістиці.

Мета статті – навести та систематизувати факти протестних виступів у ЗМК (ЗМІ), спробувати розібратися у причинах цих вчинків та простежити їх наслідки, окреслити подальші перспективи дослідження запропонованої теми.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. 25 листопада 2004 року, забезпечуючи сурдопереклад випуску новин на телеканалі УТ-1 (а саме під час оголошення Головою ЦВК Сергієм Ківаловим переможцем на виборах Президента України Віктора Януковича), сурдоперекладач Наталя Дмитрук «сказала» глядачам із вадами слуху зовсім інше: «Результати ЦВК є сфальсифікованими. Не вірте. Наш президент – Ющенко. Мені дуже прикро, що досі доводилося перекладати неправду. Надалі я цього не робитиму. Не знаю, чи побачимось» [1].

12 травня 2011 року начальник відділу метеорологічних прогнозів Укргідрометцентру Людмила Савченко (з досвідом роботи в три десятиліття) в традиційному прямому ефірі Першої програми Українського радіо озвучила такий прогноз погоди: «Не можна залишатися байдужим до цієї краси, що доповнюються ніжними запахами бузку та конвалій, мелодійними трелями птахів. Часом здається, що такі чудові дні дарує нам природа як компенсацію за той безлад, беззаконня та несправедливість, що відбуваються в нашій країні. Незрозуміло, як можна не любити цей райський куточок на землі, цю країну, український народ, щоб так знущатися з нього. Поки що нас пестить тільки ласкаве весняне сонечко, воно і завтра зігріватиме теплом жителів усієї України – від сходу до заходу, від північних областей до Криму. І хоч погодні умови в цих регіонах часом бувають різні, та єдиний український народ, і дай Боже, щоб нас ніколи і нікому не вдалося роз'єднати» [2].

В обох цих історіях можна зауважити відразу кілька моментів, які роблять їх подібними. По-перше: в обох випадках каналом поширення інформації були загальнонаціональні ефірні канали державної форми власності. По-друге: Наталя Дмитрук та Людмила Савченко не є журналістами у буквальному розумінні, проте мали доступ до прямого ефіру. По-третє: хоча протести двох жінок розділяє відстань у шість з половиною років, ситуація в Україні в обох випадках мала спільні риси – посилення авторитарних тенденцій, системні утиски свободи слова тощо.

Ось яку характеристику вчинкам Наталі Дмитрук та Людмили Савченко дає Андрій Дуда: «Паралелі напроход промовисті. Жінки представляють рідкісні професії і за вчинком кожної з них – перспектива довгого безробіття з політичних мотивів. Загроза матеріальних труднощів і важкого пресингу. Свідомий вибір такого майбутнього – сигнал, що настав час, коли мовчанка й бездіяльність для порядної людини – серйозніша загроза, ніж матеріальний дискомфорт» [3].

Вже суто журналістським протестом можна вважати інцидент, який мав місце в ефірі «Громадського телебачення» в січні 2014 року. Тоді журналіст Роман Скрипін продемонстрував гостеві студії – народному депутату від Партії регіонів Володимирові Олійнику – непристойний жест у вигляді середнього пальця руки [4]. Це було реакцією журналіста на пораду парламентарія позиватися до суду, якщо хтось вважає незаконним ухвалений 16 січня 2014 року тодішньою більшістю пакет законів.

Таку поведінку журналіста в прямому ефірі однозначно можна назвати непристойною, такою що виходить не лише за будь-які рамки цивілізованої журналістики – а й за межі здорового глузду. Проте, варто пам'ятати ситуацію, за якої журналіст вдався до такого вчинку. Ухвалення тих законів стало жорсткою реакцією влади на мирну спробу суспільства відстояти європейський курс розвитку України. Голосування відбулося у вкрай специфічний спосіб – підняттям рук, які буцімто встигала рахувати створена провладними депутатами лічильна комісія. У суспільстві ті закони дуже швидко дістали назву «диктаторських», «драконівських» і, навіть, «копитних». Так само не було жодних ілюзій щодо підконтрольності тодішньому режиму судової системи. І в цій ситуації один із, фактично, «речників» влади абсолютно спокійно заявляє: щось не подобається – будь-ласка, є цивілізований спосіб довести свою правоту. Порада Володимира Олійника у тій ситуації справді скидалася на збиткування над суспільством. І саме реакцією на це і стала скандальна демонстрація Романом Скрипіним того жесту: «Ви відправляєте мене в суд? Це все одно, що я покажу, що в мене є такий палець» [4].

22 вересня 2011 року під час Самміту міністрів освіти країн СНД тодішній Міністр освіти і науки, молоді та спорту України Дмитро Табачник одержав ляпас букетом квітів від студентки Національного університету «Києво-Могилянська академія» Дарини Степаненко [5]. У такий спосіб дівчина «подякувала» панові Міністру за його, на її думку, антиукраїнську діяльність на посаді очільника освітянського міністерства. У цьому випадку, звісно, не йдеться про журналістський протест, оскільки Дарина Степаненко не була журналісткою. Проте її протест було вчинено під прицілом кількох десятків теле- та фотокамер, тож широкого розголосу ця історія набула за безпосередньої участі ЗМК (ЗМІ). А за рівнем публічності та ірраціональності зроблене Дариною Степаненко можна порівняти з описаним вище жестом Романа Скрипіна. Правоохоронці навіть намагалися притягнути дівчину до відповідальності за дрібне хуліганство.

1 березня 2013 року, під час прес-конференції тодішнього Президента України Віктора Януковича, частина присутніх на цьому заході журналістів були одягнені в білі футболки з написом на грудях «Стоп цензурі!», а також мали на обличчях маски із зображенням... Януковича. Ось як

згодом пояснив цей вчинок один із його безпосередніх учасників Сергій Лещенко: «Наш меседж – Віктор Янукович розмовляє сам з собою».

Три роки тому він став президентом, після чого в Україні почалося згортання демократії та свободи слова. Три роки Янукович каже, що цього немає. Три роки Янукович обіцяє жорстку реакцію на випадки утисків або побиття журналістів. Він – гарант Конституції, яка передбачає свободу вираження поглядів не тільки в інтернеті. Виходить, що прокламації Януковича не варті нічого – і він розмовляє сам з собою.

Але те, що Янукович не чує журналістів – це півбідн. Він не чує своїх співгромадян. Він прокидається у Межигір'ї, оточеним шестиметровим парканом, яке віднедавна охороняють не просто бійці «Беркуту», а протиповітряна оборона Збройних сил України» [6].

Принциповою відмінністю цього протесту, на нашу думку, є його колективність. Окрім того, акція журналістів потребувала певної підготовки (зокрема й матеріальної – як то виготовлення футболок і масок, а також пронесення їх до приміщення, де мала відбутися прес-конференція). Окрім того, цей протест, очевидно, задумувався під конкретний захід і точно не міг бути вчинений на день чи тиждень раніше, або пізніше (адже історія знає лише кілька прес-конференцій Януковича протягом чотирьох років його перебування на посаді Президента).

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Узагальнюючи наведені факти, а також аналізуючи їх специфіку варто зауважити: завданням журналіста є бути, власне, журналістом. Тобто щодня наполегливо працювати над збором, аналізом та поширенням інформації в інтересах суспільства відповідно до вимог та стандартів журналістської професії. Якщо замість цього журналісти (або люди, які мають доступ до поширення інформації через ЗМК (ЗМІ)) почнуть масово перевдягатися в карнавальні костюми, демонструвати запрошеним політикам непристойні жести чи лупцювати їх, відхилятися від теми програми, або ж видавати за переклад зовсім не те, що було сказано в оригіналі – порядку в нашій професії не буде. Проте – як бути журналісту (або ж людині, яка має доступ до поширення інформації через ЗМК (ЗМІ)), коли для нього стає очевидним: щоденне добросовісне виконання ним своїх обов'язків не дає результату, або ж взагалі не є можливим? Коли влада ніяк не реагує на викриті факти соціальної несправедливості, правоохоронці ігнорують вказані у журналістських матеріалах зловживання, скажімо факти корупції? Або ж коли влада взагалі не дає журналістові можливості сказати правду? Вочевидь якраз у ситуаціях, коли говорити «в нікуди» нестерпно набридає, журналіст спонтанно, чи заздалегідь продумано вдається до вочевидь ірраціональних кроків, аби хоч у такий спосіб струсонати суспільство. Історія української журналістики вже знає чимало таких випадків. Мабуть, ми не помилимося, якщо зробимо припущення – такі речі матимуть місце і в майбутньому. На нашу думку, вивчення феномену протесту в журналістиці має подальші перспективи.

Література

1. Сурдопереводчик призывает не верить пропаганде [Електронний ресурс] // YouTube : [офіційний веб-сайт] / Пабло Неруда. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=3vBP8MfDWZk> (30.09.12).
2. Погода і політика на Нацрадіо [Електронний ресурс] // YouTube : [офіційний веб-сайт] / Umka li. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=YcdmrpyJTo4> (30.09.12).
3. Малі подвиги [Електронний ресурс] // Тиждень.ua : [офіційний веб-сайт] / Андрій Дуда. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/Society/24773> (30.09.12).
4. Скрипін показав фак Володимиру Олійнику [Електронний ресурс] // YouTube : [офіційний веб-сайт] / Віталій Руденко. – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=cl_Vob7D15Q (30.09.12).
5. Табачник vs букет [Електронний ресурс] // YouTube : [офіційний веб-сайт] / Anna Grygorash. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=1RRoVUZ4qg0> (30.09.12).
6. «Янукович розмовляє сам з собою». Наш протест на прес-конференції [Електронний ресурс] // Українська правда : [офіційний веб-сайт] / Сергій Лещенко. – Режим доступу: <http://blogs.pravda.com.ua/authors/leschenko/5130e009b5c43/> (30.09.12).

Хоминский С. Протест в современной украинской журналистике. В статье представлено и проанализировано формы протеста, к которым прибегали украинские журналисты, а также которые имели место на страницах или в эфире украинских СМК (СМИ). Осуществлено попытку систематизировать собранний фактаж, а также дать ему оценку с позиций соблюдения или несоблюдения требований журналистских стандартов. Предложено собственную оценку указанным протестным поступкам, в частности

сквозь призму причин, которые подтолкнули людей к совершению этих поступков. Очерчено дальнейшие перспективы исследования предложенной темы.

Ключевые слова: журналистика, СМК (СМИ), цензура, протест.

Khominskyi S. The Protest in Modern Ukrainian Journalism. The paper presents and analyzes the forms of protest, which resorted Ukrainian journalists or have taken place on the pages or broadcast Ukrainian mass media. An attempt to organize collected facts and give him an assessment from the point of meeting or failing to journalistic standards. A protest their own assessment given deeds, particularly in the light of the reasons which led people to these actions. Outlined further prospects of the proposed research topic.

Keywords: journalism, mass media, censorship, protest.

Адреса для листування: gazetiar@ukr.net